

แรงงานพม่าในมุมมองของรัฐไทย : ความหวาดระแวงที่นำไปสู่ปัญหาความมั่นคง¹

A Threat Perception of Thai Government towards Burmese Migrant Workers

อาจารย์ ดร.ศิพิมพ์ ศรีบัลลังก์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามุมมองของรัฐไทยที่มีต่อแรงงานพม่า เนื่องจากรัฐไทยได้กลายเป็นประเทศปลายทางที่สำคัญของแรงงานอพยพข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ลาว กัมพูชา และพม่ามานานหลายทศวรรษนับตั้งแต่พ.ศ.2531 โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานอพยพจากประเทศพม่าที่มีจำนวนมากที่สุด อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่ามุมมองที่รัฐไทยมีต่อแรงงานพม่านั้นแตกต่างจากมุมมองต่อแรงงานอพยพจากประเทศเพื่อนบ้านอื่นๆ กล่าวคือ รัฐไทยมีความหวาดระแวงต่อแรงงานพม่าซึ่งไม่ได้เกิดจากการมีแรงงานพม่าเป็นจำนวนมากเท่านั้น ทว่ามีความรากฐานมาจากปัจจัยหลายประการซึ่งหล่อหลอมให้รัฐไทยมีความรู้สึกหวาดระแวงแรงงานพม่า หรือพูดให้ชัดกว่านั้นก็คือมีทัศนคติต่อแรงงานพม่าในฐานะภัยคุกคามต่อความมั่นคงของรัฐ

ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ทำให้รัฐไทยหวาดระแวงแรงงานพม่านั้นประกอบไปด้วย 1) เหตุการณ์ในปัจจุบัน 2) ความทรงจำทางประวัติศาสตร์ 3) ความแตกต่างทางวัฒนธรรม 4) พฤติกรรมของแรงงานพม่า และ 5) ความวิตกกังวลของผู้นำ โดยปัจจัยทั้งห้าประการนี้มีส่วนสำคัญในการบ่มเพาะความรู้สึกหวาดระแวงของรัฐไทยที่มีต่อแรงงานพม่ากระทั่งพัฒนาไปสู่การที่รัฐไทยมี “Threat Perception” ต่อแรงงานพม่า ส่งผลทำให้รัฐไทยมองว่าแรงงานพม่าที่อพยพเข้ามาทำงานเหล่านี้คือภัยคุกคาม แม้ว่าในความเป็นจริงสถานภาพของแรงงานพม่าอาจมิได้เป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของรัฐไทยก็ตาม

คำสำคัญ: แรงงานพม่า ความหวาดระแวง ทัศนคติภัยคุกคาม

Abstract

The main purpose of this article is to study a perception of Thailand's government towards migrant workers from Myanmar, the largest numbers of migrant workers in Thailand. The perception towards Burmese migrant workers, as observed, is quite distinct from perception towards migrants from any other neighboring countries. This happens because of the fact that the government perceives those migrant workers with fear and suspicion which doesn't only rooted from its large amount of numbers in a country but also from other factors that shape the perception toward Burmese migrant workers into what we call “threat perception”.

The study finds that those significant factors contributing Thai government to perceive Burmese migrant workers as “threat” include with 1) Present situation 2) Historical experience 3) Cultural difference 4) Behavior of migrant workers and 5) Leaders' anxiety

Keywords: Burmese Migrant Workers, Fear, Threat Perception

1

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ของ ศิพิมพ์ ศรีบัลลังก์, การทำให้แรงงานข้ามชาติเป็นปัญหาความมั่นคงของรัฐ: ศึกษากรณีแรงงานพม่าในไทย, วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555.

บทนำ

เมื่อกล่าวถึง “แรงงานพม่า” ภาพส่วนใหญ่ที่คนไทยมักนึกถึง ได้แก่ ภาพของแรงงานระดับล่างที่มีใช้คนไทย และพูดภาษาไทยไม่ชัด ซึ่งเมื่อมองแต่เพียงผิวเผินอาจไม่สามารถแยกแยะความแตกต่างระหว่างพวกเขากับคนไทยได้ หากไม่ได้ยินสำเนียงคำพูดภาษาไทยแบบกระท่อนกระแท่นที่มีลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัว ซึ่งนอกจากจะบ่งบอกตัวตนของพวกเขาในฐานะ “แรงงานข้ามชาติ” ได้เป็นอย่างดีแล้ว ยังนำมาซึ่งความรู้สึกขบขันให้แก่ผู้ได้ยินได้ฟังโดยทั่วไปด้วย กระนั้นก็ดี แม้ว่าแรงงานพม่าเหล่านี้จะได้เข้ามาทำงานทดแทนในสถานที่ที่แรงงานไทยไม่นิยมทำ พร้อมกับถูกมองเป็น “ตัวตลก” ในยามที่พวกเขาต้องสื่อสารกับคนไทยทั้งหลาย และแม้ว่าจะดูเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมาเป็นเวลานานหลายทศวรรษแล้ว ทว่าภาพของแรงงานพม่าที่สะท้อนในมุมมองของภาครัฐไทยมักแฝงเร้นไปด้วยความหวาดระแวงและนำมาซึ่งมุมมองที่ว่าแรงงานพม่าเป็น “ภัยคุกคาม” ต่อความมั่นคงของรัฐตลอดมา บทความนี้จึงเป็นความพยายามที่จะแสวงหาคำตอบต่อคำถามที่ว่าเพราะเหตุใดรัฐไทยจึงมีมุมมองต่อแรงงานข้ามชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อแรงงานที่มาจากประเทศพม่าในฐานะ “ภัยคุกคาม” โดยผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดว่าด้วยทัศนคติต่อภัยคุกคาม (threat perception) ของ David Singer มาประยุกต์ในการศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษามุมมองของรัฐไทยที่มีต่อแรงงานพม่า
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้รัฐไทยหวาดระแวงแรงงานพม่า

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาเพื่อตอบคำถามการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive analysis) โดยได้ทำการศึกษابนพื้นฐานของข้อมูลจากเอกสารเป็นหลักและใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกตในภาคสนามเป็นแหล่งข้อมูลเสริมในการศึกษา โดยในส่วนของข้อมูลเอกสารผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นแรงงานข้ามชาติ ทั้งข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น เอกสาร หนังสือ สิ่งพิมพ์ ทั้งในกรณีสิ่งพิมพ์ทั่วไปและสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ (e-documents) และข้อมูลเชิงปริมาณ ที่ประกอบไปด้วยตัวเลข สถิติ แผนภูมิต่างๆ โดยใช้ข้อมูลทั้งในรูปแบบปฐมภูมิและทุติยภูมิ ส่วนข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างหรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (structured interviews or formal interview) ร่วมกับการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (non structure interview) โดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างนั้นผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการศึกษามากที่สุด ทว่าการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างอาจทำให้ได้ข้อมูลที่ไม่ละเอียดเพียงพอ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างร่วมด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความละเอียดและลึกซึ้งซึ่งอันจะนำไปสู่การศึกษาวเคราะห์ปรากฏการณ์ได้อย่างครบถ้วน (สุภางค์ จันทวานิช 2550, บทที่ 4) ทั้งนี้การสัมภาษณ์จะมุ่งเน้นไปที่ผู้ที่มีบทบาทหรือมีความเกี่ยวข้องในเรื่องของแรงงานชาวพม่าผิดกฎหมายโดย แบ่งเป็น 4 แหล่งข้อมูลหลัก อันประกอบไปด้วย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) จากข้าราชการทั้ง 2 ประเภท คือ ข้าราชการการเมืองและข้าราชการประจำ นอกจากนี้ยังจะได้สัมภาษณ์บุคลากรภาครัฐที่เป็นข้าราชการในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคในพื้นที่เป้าหมายด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบและการยืนยันความถูกต้องของข้อมูล (triangulation) ในการศึกษา

อนึ่ง ผู้วิจัยได้จำกัดขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษา 3 จังหวัดซึ่งเป็นตัวแทนของแต่ละภาคที่มีแรงงานพม่าทำงานอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้² โดยภาคเหนือผู้วิจัยเลือกศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ภาคกลางศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร และภาคใต้ศึกษาจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งทั้งสามจังหวัดมีแรงงานพม่าทำงานอยู่เป็นจำนวนมาก ขณะเดียวกันลักษณะการทำงานของแรงงานพม่าในแต่ละจังหวัดก็มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ในจังหวัดเชียงใหม่แรงงานพม่าส่วนใหญ่รับจ้างทำงานทั่วไป เช่น งานก่อสร้าง งานบริการต่างๆ และงานรับใช้ในบ้าน เป็นต้น จังหวัดสมุทรสาครแรงงานพม่าส่วนใหญ่รับจ้างทำงานที่เกี่ยวข้องจากงานประมง และในจังหวัดสุราษฎร์ธานีแรงงานพม่าส่วนใหญ่รับจ้างทำงานเกษตรกรรมต่างๆ เช่น งานในสวนยางพารา และงานในสวนปาล์ม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยตั้งใจจะเว้นที่จะไม่ศึกษาพื้นที่ในส่วนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพราะมีแรงงานพม่าอยู่จำนวนไม่มากนัก

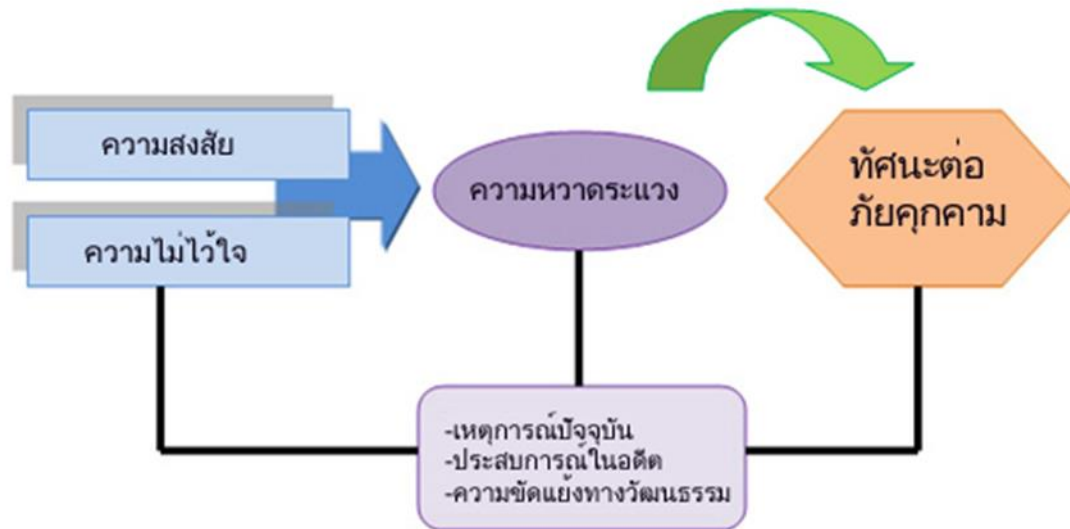
กรอบการวิจัย

ในการศึกษาเพื่อตอบคำถามการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดที่ว่าด้วย “ทัศนคติต่อภัยคุกคาม” (threat perception) ของ David Singer มาใช้เป็นกรอบในการอธิบายทัศนคติของชาวไทยที่มีต่อแรงงานพม่า โดยจากการศึกษาพบว่าทัศนคติต่อภัยคุกคาม หมายถึง ปฏิกริยาในวิกฤตการณ์ระหว่างประเทศอันเกิดจากการรับรู้ถึงภัยอันตรายของรัฐหนึ่งๆโดยพิจารณาจากขีดความสามารถและเจตนาของรัฐฝ่ายตรงข้าม ซึ่งการพิจารณาดังกล่าวอาจนำมาสู่มาตรการในการตอบโต้รัฐฝ่ายตรงข้าม แม้ว่าฝ่ายตรงข้ามจะไม่ได้มีเจตนามุ่งร้ายก็ตาม อย่างไรก็ตาม โดยปกติทัศนคติต่อภัยคุกคามมักจะถูกหยิบยกมาใช้เพื่อการอธิบายพฤติกรรมระหว่างรัฐต่อรัฐ ทว่าผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดดังกล่าวสามารถนำมาใช้อธิบายถึงทัศนคติของคนไทยที่มีต่อแรงงานพม่าได้ค่อนข้างชัดเจนเมื่อเราเปลี่ยนระดับของหน่วยการวิเคราะห์จากรัฐต่อรัฐมาเป็น “รัฐ” ต่อ “บุคคล” ซึ่งจะช่วยให้เราสามารถทำความเข้าใจถึงที่มาของทัศนคติต่อภัยคุกคามที่รัฐไทยมีต่อแรงงานพม่าได้อย่างเป็นระบบมากขึ้น เนื่องจาก David Singer ได้อธิบายว่ารากฐาน 2 ประการที่ทำให้เกิดทัศนคติต่อภัยคุกคามนั้นมาจากความสงสัย (suspect) และความไม่ไว้วางใจ (distrust) ซึ่งความสงสัยและความไม่ไว้วางใจนี้เองที่เป็นตัวการสำคัญทำให้เกิด “ความหวาดระแวง” (fear) และนำมาซึ่งสิ่งที่เรียกว่า “ทัศนคติต่อภัยคุกคาม” (David J. Singer 1958, 93)

อย่างไรก็ตามในกระบวนการเกิดขึ้นของความหวาดระแวงนั้น เป็นกระบวนการที่ถูกหล่อหลอมมาจากปัจจัยต่างๆหลายด้านด้วยกัน โดย David Singer อธิบายว่าความหวาดระแวงเกิดจากปัจจัยสามประการดังต่อไปนี้ คือ³ 1) เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน 2) ประสบการณ์ในอดีต และ 3) ความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม กระนั้นก็ดี Raymond Cohen กลับเห็นว่านอกจากปัจจัยทั้งสามประการข้างต้นแล้ว ยังมีอีกสองปัจจัยที่มีส่วนสำคัญอย่างมากในการหล่อหลอมให้เกิดความหวาดระแวง ได้แก่ นโยบายหรือพฤติกรรมของรัฐอื่น และทัศนคติต่อภัยคุกคามของผู้นำประเทศ (Cohen Raymond 1979, 7-9) ทั้งนี้กล่าวได้ว่าข้อเสนอของ Cohen ดังกล่าวถือเป็นการพัฒนากรอบแนวคิดในการศึกษาที่มาของความหวาดระแวง พัฒนาการทางความคิดดังกล่าวจึงส่งผลให้การวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่นำไปสู่ความหวาดระแวงประกอบไปด้วย 5 ปัจจัยด้วยกัน ได้แก่ 1) เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน 2) ประสบการณ์ในอดีต 3) ความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม 4) นโยบายหรือพฤติกรรมของรัฐอื่น และ 5) ทัศนคติต่อภัยคุกคามของผู้นำประเทศ

² การแบ่งภูมิภาคทางภูมิศาสตร์ที่กำหนดโดยกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ภาคด้วยกัน ได้แก่ เหนือ กลาง ตะวันออกเฉียงเหนือ และใต้ตามลำดับ

³ David Singer อธิบายว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดทัศนคติต่อภัยคุกคามมี 3 ประการคือ 1) เหตุการณ์ปัจจุบัน 2) ความทรงจำทางประวัติศาสตร์ และ 3) ความแตกต่างทางวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Raymond Cohen และ Dean Pruitt จากหนังสือ Dean G. Pruitt and Richard Snyder, *Theory and research on the causes of war* (USA: University of California, Prentice-Hall, Inc, 1969), pp. 24-25.

ภาพที่ 1 ที่มาของทัศนคติ กักคูกคาม

หมายเหตุ: ภาพข้างต้นเกิดจากการสังเคราะห์ของผู้วิจัยบนพื้นฐานทางทฤษฎีที่ David J. Singer ได้นำเสนอไว้ใน David J. Singer, "Threat-perception and the armament tension dilemma," *Journal of Conflict Resolution* Vol. 2, no.1 (1958): 93

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่าภาพที่รัฐไทยมองแรงงานพม่ามีความแตกต่างไปจากการมองแรงงานข้ามชาติที่มาจากรัฐอื่นๆ โดยภาพของแรงงานพม่ามักถูกกล่าวถึงในฐานะ “กักคูกคามต่อความมั่นคง” ของรัฐไทย ในขณะที่ภาพของแรงงานข้ามชาติที่มาจากรัฐอื่นกลับไม่เป็นเช่นนั้น โดยเมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานจากชาติอื่นๆแล้วจะเห็นได้ว่ารัฐไทยยังคงมีความรู้สึกสงสัยและไม่ไว้วางใจแรงงานพม่ามากที่สุด ความสงสัยและไม่ไว้วางใจดังกล่าวได้นำมาสู่ความหวาดระแวงต่อแรงงานที่มาจากประเทศพม่ามากกว่าแรงงานจากประเทศอื่น ความหวาดระแวงต่อแรงงานพม่าจึงเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้รัฐไทยมองแรงงานพม่าในฐานะกักคูกคามต่อความมั่นคงของรัฐ ซึ่งในที่สุดแล้วได้นำไปสู่การทำให้แรงงานพม่ากลายเป็นปัญหาความมั่นคงขึ้นมา (Securitization of Burmese Migrant Workers) ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า รัฐไทยมี “threat perception” หรือมีทัศนคติต่อแรงงานพม่าในฐานะกักคูกคาม ดังที่เราจะเห็นได้ว่ามุมมองต่อแรงงานพม่าของบุคลากรในภาครัฐไทยถูกแฝงเร้นไปด้วยความหวาดระแวง กล่าวคือ มีความสงสัย (suspect) และไม่ไว้วางใจ (distrust) แรงงานพม่าที่เข้ามาทำงานในประเทศอยู่เสมอ โดยความหวาดระแวงที่เจือปนอยู่ในมุมมองต่อแรงงานพม่าของรัฐนี้เกิดจากปัจจัยพื้นฐานห้าประการด้วยกัน คือ 1) เหตุการณ์ในปัจจุบัน 2) ความทรงจำทางประวัติศาสตร์ 3) ความแตกต่างทางวัฒนธรรม 4) พฤติกรรมของแรงงานพม่า และ 5) ความวิตกกังวลของผู้นำ ในส่วนนี้จึงจะเป็นการอธิบายถึงปัจจัยทั้ง 5 ประการดังกล่าวข้างต้นที่มีส่วนบ่มเพาะความรู้สึกหวาดระแวงแรงงานพม่า กระทั่งพัฒนาไปสู่ทัศนคติในการมองว่าแรงงานพม่าเป็นกักคูกคามต่อความมั่นคงของรัฐไทยในที่สุด

ปัจจัยที่ทำให้รัฐไทยหวาดระแวงแรงงานพม่า

1. เหตุการณ์ในปัจจุบัน

คำว่า “เหตุการณ์ในปัจจุบัน” ในที่นี้ หมายถึง สถานการณ์แรงงานพม่าในประเทศไทยที่ผลักดันให้บุคลากรในภาครัฐมีความรู้สึกสงสัยและไม่ไว้วางใจแรงงานพม่า ซึ่งผู้วิจัยพบว่ามี mốiเกี่ยวข้องกับจำนวนแรงงานพม่าที่ทำงานอยู่ในประเทศไทยในปัจจุบันเป็นสำคัญ ดังจะเห็นได้จากข้อสงสัยที่มีต่อจำนวนที่แท้จริงของแรงงานพม่าที่ทำงานอยู่ในประเทศไทยอันเป็นผลมาจากการขาดการบูรณาการทางด้านระบบฐานข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งผลทำให้

ข้อมูลทางสถิติที่เกี่ยวกับแรงงานพม่าของแต่ละหน่วยงานไม่ตรงกันอันก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนทางข้อมูล (กฤตยา อาชวนิจกุล และพันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร 2548, 43) สถานการณ์แรงงานพม่าที่ประกอบไปด้วยจำนวนตัวเลขที่คลุมเครือนี้จึงถือเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้มุมมองต่อแรงงานพม่าของรัฐไทยถูกเจือปนไปด้วยความหวาดระแวง

ทั้งนี้ แม้จะเป็นที่รับรู้กันอย่างทั่วไปว่าแรงงานพม่าเป็นแรงงานที่มีการอพยพเข้ามาทำงานในไทยในสัดส่วนมากที่สุด แต่ก็ไม่มีใครทราบตัวเลขที่แน่ชัดว่าแรงงานพม่าที่มีอยู่ในประเทศไทยนั้นแท้จริงแล้วมีอยู่เป็นจำนวนเท่าใด (กาญจนา เทียนลาย และธีรพงศ์ สกุศลศรี 2555, 49; ประวิทย์ เคียงผล 2551, 30) เนื่องจากตัวเลขของแรงงานพม่าที่ยังไม่มาจดทะเบียนยังคงมีอีกเป็นจำนวนมาก จำนวนยอดตัวเลขแรงงานพม่าที่แท้จริงจึงสูงกว่ายอดที่ทางภาครัฐมีอยู่ ขณะเดียวกันแรงงานพม่าที่อพยพเข้าสู่ประเทศไทยส่วนใหญ่มักนำผู้ติดตามเข้ามาด้วย เช่น ภรรยาสามี บุตร และญาติ การลักลอบเข้าเมืองของแรงงานพม่าเหล่านี้ได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องและมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทว่าไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าตกลงแล้วคนเหล่านี้มีอยู่เป็นจำนวนมากน้อยเพียงใด ทำให้ต้องใช้วิธีการคาดการณ์จำนวนที่นอกเหนือไปจากแรงงานที่มาจดทะเบียน ภาพของกระแสการหลั่งไหลและจำนวนสะสมของแรงงานพม่าในระยะเวลาใดเวลาหนึ่งจึงล้วนเป็นข้อมูลที่มาจากการคาดประมาณทั้งสิ้น (กฤตยา อาชวนิจกุลและคนอื่นๆ 2547, 22)

การประมาณการเกี่ยวกับปริมาณแรงงานพม่าที่มีอยู่ในประเทศไทยส่งผลให้ตัวเลขทางสถิติของแรงงานพม่าในแต่ละหน่วยงานของรัฐไม่ตรงกันและยังมีความแตกต่างกันอย่างมาก สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะการขาดบูรณาการทางด้านระบบฐานข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการจัดเก็บข้อมูลที่ไม่เป็นระบบ (กฤตยา อาชวนิจกุลและคนอื่นๆ 2547, 22; กฤตยา อาชวนิจกุล และคณะ 2540, 35) โดยปัจจุบันมีหน่วยงานที่จัดเก็บข้อมูลทางสถิติของผู้ย้ายถิ่นข้ามชาติอยู่หลักๆ 6 แห่งตามภารกิจของหน่วยงานนั้นๆ คือ (กฤตยา อาชวนิจกุลและคนอื่นๆ 2547, บทที่ 1)

- 1) สำนักงานบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
- 2) สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
- 3) สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน
- 4) กลุ่มประกันสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข
- 5) กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- 6) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

ความไม่ชัดเจนในจำนวนแรงงานพม่าซึ่งเกิดจากข้อมูลที่ไม่ตรงกันของแต่ละหน่วยงานในภาครัฐได้ทำให้เกิดข้อสงสัยที่มีต่อสถานการณ์แรงงานพม่าตามมามากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำถามเกี่ยวกับจำนวนแรงงานพม่าที่มีอยู่จริงในประเทศ ตลอดจนประเด็นคำถามเกี่ยวกับบริเวณที่แรงงานเหล่านี้เข้าไปอยู่อาศัยและทำงานว่าคือที่ไหนบ้าง มีจำนวนเท่าใด และทำงานอะไรบ้างในแต่ละพื้นที่ กล่าวได้ว่าข้อมูลเกี่ยวกับแรงงานพม่าที่ไม่ชัดเจนนี้ได้ทำให้มุมมองต่อแรงงานพม่าถูกฉาบไปด้วยความกลัวและความหวาดระแวง (เมธินี รัตนสาร 2551, 99) นอกจากนี้การไม่ทราบถึงข้อมูลทางสถิติของจำนวนแรงงานพม่ายังได้ก่อให้เกิดปัญหาในการบริหารจัดการของรัฐ ดังเช่นที่ นายปองพล อดิเรกสาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ภายใต้รัฐบาลนายชวน หลีกภัย (พ.ศ.2540-2544) ได้กล่าวถึงสถานการณ์แรงงานพม่าในประเทศไทยในขณะนั้นว่า

“ปัญหาที่เราไม่รู้จำนวนแรงงานต่างด้าวนั้นมีผลกระทบต่อการจัดสรรอุปโภคให้กับประชาชนด้วย เพราะการวางแผนสาธารณสุขในประเทศนั้นจัดตามยอดจำนวนประชากรที่มีอยู่โดยที่ไม่ได้รวมเอาแรงงานต่างด้าวเข้ามา ซึ่งแรงงานต่างด้าวเข้ามาแย่งสาธารณสุขที่รัฐจัดหาไว้ให้...” (ข่าวสด 6 กรกฎาคม 2541, 3)

อย่างไรก็ตามความสงสัยเหล่านี้อาจได้รับการไขปริศนาโดยงานศึกษาที่เกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติในประเทศอยู่บ้าง แต่ข้อมูลทางสถิติของแรงงานเหล่านี้ก็ล้วนเกิดจากการประมาณการณแบบทั้งสิ้น อาทิ งานศึกษาของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล งานศึกษาของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย งานศึกษาของศูนย์วิจัยการย้ายถิ่นแห่งเอเชีย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และงานศึกษาขององค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน เป็นต้น ข้อเสนอแนะต่างๆที่มีต่อประเด็นแรงงานพม่าจึงยังคงเต็มไปด้วยความคลุมเครือ และด้วยเหตุนี้ความสงสัยดังกล่าวจึงกลายเป็นปัจจัยหนึ่งที่กำลังกลายเป็นบ่อเกิดของความรู้สึกหวาดระแวงต่อแรงงานพม่าทั้งหลายที่เข้ามาขายแรงงานในประเทศไทยในปัจจุบัน

2. ความทรงจำทางประวัติศาสตร์

ในความเป็นจริงแล้วไทยกับพม่าต่างเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีความสัมพันธ์กันมาอย่างยาวนาน โดยต่างมีความสัมพันธ์ต่อกันในหลายลักษณะ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม กระนั้นก็ดี ภาพของพม่าในสำนักและความเข้าใจของคนไทยแต่ไหนแต่ไรมาไม่สู้จะเป็นที่น่าประทับใจมากนัก (สุนทร ชูตินธรานนท์ 2555, 27) เนื่องจากภาพความทรงจำทางประวัติศาสตร์ของความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับพม่ามักถูกฉายให้เห็นถึงความเกลียดชังพม่าในฐานะศัตรูของชาติอยู่เสมอ เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะรัฐไทยยังคงจมปลักอยู่กับประสบการณ์ในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งความทรงจำอันแสนเจ็บปวดของรัฐไทยเมื่อครั้งต้องพ่ายแพ้ให้แก่พม่าในศึกสงครามสมัยกรุงศรีอยุธยาเมื่อครั้งปีพ.ศ.2310 เนื่องจากในยุทธสงครามครั้งนั้นพม่าในฐานะผู้ชนะไม่เพียงแต่กวาดต้อนทรัพย์สินและเชลยศึกของกรุงศรีอยุธยาเท่านั้น แต่ยังสามารถทำลายพระนครซึ่งเปรียบเสมือนศูนย์กลางทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และจิตวิญญาณของคนไทยที่อาศัยอยู่บริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยาไปด้วย สงครามระหว่างไทยกับพม่าในครั้งนั้นจึงนับเป็นจุดเริ่มต้นแห่งความเกลียดชังต่อพม่าของคนไทยในทุกชนชั้น โดยเฉพาะชนชั้นปกครองและปัญญาชนซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงจากเหตุการณ์ดังกล่าว (สุนทร ชูตินธรานนท์ 2555, 35-36)

สำหรับสำนักและความเข้าใจของคนไทยที่มีต่อพม่าในฐานะ “ศัตรู” นั้น สุนทร ชูตินธรานนท์ ได้อธิบายว่าเป็นสิ่งที่มีเกิดขึ้นนับตั้งแต่สงครามคราวเสียกรุงในปีพ.ศ.2310 และมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องจวบจนปัจจุบัน โดย สุนทร ตั้งข้อสังเกตว่ามุมมองของไทยต่อพม่าในฐานะศัตรูนั้นมีโซ่ตรวนอันสืบเนื่องมาจากพฤติกรรมที่พม่ากระทำต่อกรุงศรีอยุธยาและชาวไทยในช่วงสงครามเท่านั้น แต่ยังเป็นผลที่เกิดจากการใช้ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือทางการเมืองในการปลุกเร้าจิตสำนึกแห่งความเป็นชาติและความรู้สึกชาตินิยมของคนไทยให้มีความรักใน “ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์” ตลอดจนการผลิตซ้ำชุดความคิดที่ว่าพม่าเป็นศัตรูของชาติผ่านสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นงานเขียนทางประวัติศาสตร์ ตำราเรียน วรรณกรรม ละคร นวนิยาย ภาพยนตร์ หรือแม้แต่เพลงปลุกใจ ซึ่งส่งผลให้ภาพของพม่าในฐานะศัตรูถูกเผยแพร่ในวงกว้าง (สุนทร ชูตินธรานนท์ 2555, 46-61) ด้วยเหตุนี้การตอกย้ำและตีแผ่โฉมหน้าของพม่าในลักษณะดังกล่าวอย่างต่อเนื่องจึงส่งผลให้ทัศนคติของไทยต่อพม่ามีลักษณะที่เฉพาะตัวต่างจากทัศนคติของไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านอื่นๆในละแวกเดียวกัน ความทรงจำทางประวัติศาสตร์ที่ไทยมีต่อพม่ามีส่วนสำคัญอย่างมากในการนำไปสู่ความรู้สึกหวาดระแวงและการมีอคติต่อแรงงานพม่าที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยในปัจจุบัน ดังที่ อติสร เกิดมงคล มองว่าปัญหาแรงงานพม่าในไทยส่วนหนึ่งเป็นเพราะคนไทยมีอคติทางเชื้อชาติต่อแรงงานพม่า (“คุยกับอติสร เกิดมงคล ว่าด้วยชะตากรรมแรงงานข้ามชาติในไทย” ประชาไท 15 กรกฎาคม 2555, ออนไลน์)

กล่าวได้ว่า อคติทางชาติพันธุ์ที่คนไทยมีต่อชนชาติพม่าได้กลายเป็นผลผลิตที่สำคัญจากความทรงจำทางประวัติศาสตร์ซึ่งได้รับการผลิตซ้ำโดยสื่อต่างๆ โดยไม่ว่าเวลาจะผ่านไปนานก็ยุคก็สมัยภาพความทรงจำทางประวัติศาสตร์นี้ก็ยากที่จะลบเลือนไปจากใจของคนส่วนใหญ่ในสังคมไทย เหตุตั้งนั้นจึงไม่น่าแปลกใจหากอคติดังกล่าวจะถูกหล่อหลอมกระทั่งกลายเป็นความหวาดระแวงที่มีต่อแรงงานพม่าที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยในปัจจุบัน เมื่อพูดถึงแรงงานที่มาจากพม่า ภาพแห่งความเป็นศัตรูของชาติจึงมิได้ผุดขึ้นมาในจิตใต้สำนึกและมโนภาพของบุคลากรในภาครัฐ

เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงจิตใต้สำนึกและมโนภาพของคนไทยโดยทั่วไปด้วย แม้ว่าแรงงานจากพม่าส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งมิได้มีความปรารถนาที่จะเป็นพลเมืองพม่า โดยกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุดได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์มอญ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 70 ของแรงงานที่มาจากพม่าทั้งหมด นอกเหนือจากนั้นประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เช่น ไทยใหญ่ กะเหรี่ยง ทวาย คะฉิ่น ปะหล่อง และพม่าแท้ (สมพงษ์ สระแก้ว 2548, 3 อังไฉน สุกัญญา เบนเน็ต 2549, 118) ทว่าในการรับรู้ของคนไทยโดยทั่วไปแล้วพวกเขามักถูกมองในฐานะ “แรงงานพม่า” อยู่เสมอ และด้วยสภาพดังกล่าวจึงผลักดันให้พวกเขาต้องเผชิญกับอคติทางชาติพันธุ์ที่สังคมไทยมีต่อผู้ที่ถูกเรียกว่า “แรงงานพม่า” อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ (สุกัญญา เบนเน็ต 2549, 30)

3. ความแตกต่างทางวัฒนธรรม

ด้วยความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ทำให้ไทยและพม่า (ในที่นี้รวมไปถึงกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในพม่าด้วย) มีวัฒนธรรมที่ค่อนข้างคล้ายคลึงกัน โดยแม้ว่าจะมีความแตกต่างอยู่บ้างในรายละเอียด แต่โดยรวมแล้วถือว่าวัฒนธรรมของผู้คนจากทั้งสองประเทศมิได้มีความแตกต่างกันมากนัก ดังสะท้อนจากการนับถือศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี การแต่งกาย และการรับประทานอาหาร อย่างไรก็ตาม แม้ว่าไทยและพม่าจะมีวัฒนธรรมที่ค่อนข้างคล้ายคลึงกัน แต่ในด้านการใช้ภาษาไม่ว่าจะเป็นการพูดและเขียนกลับมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ขณะเดียวกันแรงงานพม่าจำนวนมากยังมีภาษาและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง ดังนั้นนอกเหนือไปจากวัฒนธรรมทางด้านภาษาของชาวพม่าแล้ว อัตลักษณ์ของชนกลุ่มน้อยต่างๆที่อพยพเข้ามาทำงานในประเทศไทยก็มีส่วนสำคัญที่นำไปสู่การก่อให้เกิดอคติทางชาติพันธุ์ที่อาจกลายเป็นความขัดแย้งทางวัฒนธรรม ทำให้เกิดข้อกังวัลว่ากลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้ามาขายแรงงานในไทยจำนวนมากจะส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์ของคนไทยได้มากที่สุด

แม้ว่าทั้งไทยและพม่าจะเคยเป็นศัตรูการเมืองต่อกันในอดีต แต่ก็ไม่นับว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดในเรื่องพระพุทธศาสนา มาตั้งแต่สมัยแรกเริ่มในพัฒนาการของรัฐ (ศรีศักร วัลลิโภดม 2543, 114) ดังจะเห็นได้ว่าในความรู้ของคนทั่วไป ทั้งไทยและพม่าต่างก็นับถือพุทธศาสนาเหมือนกัน และยังมีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธนิยายเถรวาทเช่นเดียวกันด้วย ประชาชนส่วนใหญ่ 92.3% ของพม่านั้นนับถือพุทธศาสนา (คริสต์ 2% อิสลาม 4% ฮินดู 1.7%) (สุวิทย์ ทรสารวรรณ 2555, 37) ขณะเดียวกันศาสนาพุทธก็เป็นศาสนาประจำชาติของพม่า โดยได้มีการประกาศอย่างเป็นทางการในครั้งแรกเมื่อปีพ.ศ.2517 การที่ไทยและพม่ามีรากฐานทางพุทธศาสนาเช่นเดียวกันนี้จึงทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนจนพิธีกรรมต่างๆของทั้งสองประเทศมีความคล้ายคลึงกันมาก ทั้งคนไทยและคนพม่าต่างก็ให้ความสำคัญต่อการสืบสานวัฒนธรรมพุทธ ไม่ว่าจะเป็นการทำบุญตักบาตร การสวดมนต์ไหว้พระ การให้ความเคารพต่อพระสงฆ์ และการให้บุตรหลานเข้ารับการอุปสมบท ดังที่ จิ้น เมี้ยว ซิด ได้อธิบายถึงคนพม่าในฐานะชาวพุทธว่า “ชาวพม่านิยมทำบุญตักบาตร บริจาคทาน บำรุงพุทธศาสนา เชื่อในเรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด โดยมีเป้าหมายสูงสุดของชีวิต คือ นิพพาน นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญต่อการเคารพบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ และครูอาจารย์อย่างเหนียวแน่น” (จิ้น เมี้ยว ซิด แปลโดย หอม คลายานนท์ 2545, 26)

นอกจากนี้ในพม่าก็มีประเพณีหลายอย่างที่คล้ายกับประเพณีของไทย ทั้งประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และประเพณีที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น ประเพณีการเวียนเทียนเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา ประเพณีการเข้าพรรษา ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ฯลฯ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนมากคือประเพณีสงกรานต์ของชาวไทยใหญ่ที่มาจากพม่า ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับประเพณีสงกรานต์ที่จังหวัดเชียงใหม่ของไทยอย่างมาก โดยในช่วงระหว่างวันที่ 12-15 เมษายนของทุกปี จะมีการเล่นน้ำสงกรานต์กันอย่างสนุกสนานในวันที่ 12 ส่วนวันที่ 13 และ 14 จะมีพิธีแห่ด้วยการตีกลองไปรอบๆเมือง และในวันที่ 15 ซึ่งเป็นวันสุดท้ายจะมีการทำบุญตักบาตรและรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ นอกจากนี้ยังมีประเพณีการบวชลูกแก้วซึ่งจัดขึ้นทุกๆปีเพื่อสืบสานประเพณีของพระพุทธศาสนาที่ให้เยาวชนได้ศึกษาพระธรรม ขัดเกลา

จิตใจให้สะอาด โดยบ้านที่มีเด็กชายอายุ 8 ปีขึ้นไปมักจะส่งบุตรหลานของตนเข้าไปบวชในพิธีนี้ (สุวิทย์ ตราสุวรรณ 2555, 14)

กระนั้นก็ดีแม้ว่าวัฒนธรรมไทยและพม่าจะไม่ได้มีความแตกต่างกันมากนักเนื่องมาจากการมีรากฐานทางพุทธศาสนาที่เหมือนกัน แต่การมีภาษาแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดก็นับเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งในการสื่อสารระหว่างคนไทยและคนพม่า โดยความแตกต่างทางด้านภาษาไม่เพียงแต่นำมาซึ่งความผิดพลาดในการสื่อสารเท่านั้น ทว่าบ่อยครั้งยังเป็นต้นเหตุของการเหยียดหยามทางเชื้อชาติ ตลอดจนการสร้าง “ความเป็นอื่น” ให้กับคนพม่าในสังคมไทยด้วย ทั้งนี้กล่าวได้ว่า เป็นเรื่องปกติธรรมดาที่แรงงานพม่าจะพูดภาษาไทยได้ไม่ชัดเท่ากับคนไทยซึ่งเป็นเจ้าของภาษา แน่แน่นอนว่าพวกเขาต้องกลายเป็นตัวตลกในสายตาของคนทั่วไปในสังคมเพียงเพราะพูดภาษาไทยได้ไม่ชัด ละครโทรทัศน์ตลอดจนภาพยนตร์ไทยต่างนำเอาลักษณะการพูดภาษาไทยของแรงงานพม่ามาล้อเลียน โดยนิยมสร้างตัวละครในบทคนงานชาวพม่าที่พูดภาษาไทยด้วยสำเนียงชวนขัน ที่แย่ไปกว่านั้นก็คือความรู้สึกหวาดระแวงต่อแรงงานพม่าที่เกิดขึ้นท่ามกลางความแตกต่างทางภาษาของทั้งสองชนชาติ เพราะเมื่อพวกเขาพูดไม่ชัดก็ถูกมองว่าเป็นแรงงานที่มาจากพม่าพร้อมกันนั้นก็ถูกยึดเหนี่ยวให้ยอมรับกับสภาพที่เป็น “คนอื่น” ในสังคมไทย และเมื่อใดที่พวกเขาถูกรับรู้ว่าเป็น “พม่า” สิ่งที่ได้รับตามมาด้วยก็คือความรู้สึกสงสัยและไม่ไว้วางใจ

แม้ว่าไทยและพม่าจะมีวัฒนธรรมที่ค่อนข้างคล้ายคลึงกัน แต่ในความเป็นจริงแล้วพม่าที่ประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์จำนวนมากซึ่งแต่ละกลุ่มล้วนมีภาษา ตลอดจนอัตลักษณ์ และวัฒนธรรมเป็นของตนเอง กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้เมื่ออพยพข้ามถิ่นฐานเข้ามาค้าแรงงานในไทยก็มักอยู่อาศัยรวมกันเป็นชุมชนของตนเองโดยไม่มีปฏิสัมพันธ์ข้ามกลุ่มมากนัก เช่น แรงงานชาวพม่าในจังหวัดสมุทรสาคร พังงา และระนอง ที่มีอยู่แต่กับกลุ่มแรงงานที่มีลักษณะทางชาติพันธุ์ร่วมกันและไม่สูงส่งกับแรงงานพม่ากลุ่มอื่นที่มีชาติพันธุ์แตกต่างออกไป (ธนภาพ เดชพาวุฒิกุล, “แรงงานต่างด้าวและความหวาดระแวงของไทย” กรุงเทพฯธุรกิจ 24 เมษายน 2551, ออนไลน์) กลุ่มแรงงานเหล่านี้ยังพยายามธำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองด้วยการแต่งงานในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ซึ่งถือเป็นความพยายามในการสร้างเครือข่ายของกลุ่มชาติพันธุ์อันจะพัฒนาไปสู่การเป็นชุมชน ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าจะกลายเป็นย่านที่อยู่อาศัยของกลุ่มแรงงานพม่าในเมืองใหญ่ ตัวอย่างเช่น ชุมชนแรงงานพม่าชาวไทยใหญ่ในเมืองเชียงใหม่ (Amporn Jiattikorn 2007, 72) และชุมชนแรงงานพม่าเชื้อสายมอญในจังหวัดสมุทรสาคร เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แรงงานพม่าที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ยังคงยึดติดกับขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของตนเองอย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะกลุ่มมอญ และไทยใหญ่ ที่มักรวมตัวกันจัดกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมของตนเองในวันสำคัญต่างๆ ซึ่งในการรวมตัวในแต่ละครั้งจะมีกลุ่มชาติพันธุ์มาร่วมงานเป็นจำนวนมาก โดยถึงแม้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์ที่มาจากพม่าส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธและมีขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกับคนไทยในหลายพื้นที่ แต่การที่พวกเขาเข้ามาทำงานในประเทศไทยในฐานะที่ถูกรับรู้กันโดยทั่วไปว่าเป็น “แรงงานพม่า” ก็ทำให้พวกเขาถูกมองด้วยสายตาที่เต็มไปด้วยอคติทางชาติพันธุ์ การแสดงออกซึ่งตัวตนของพวกเขาจึงถูกมองว่าเป็นสิ่งที่แปลกแยกออกไปจากสังคมไทย กระทั่งก่อให้เกิดความหวาดระแวงว่าประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนในท้องถิ่นของไทยจะถูกแทนที่ด้วยประเพณีและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มาจากพม่า อันจะนำไปสู่การเป็นเมืองขึ้นทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ในที่สุด

4. พฤติกรรมของแรงงานพม่า

นอกเหนือไปจากเหตุการณ์ปัจจุบัน ความทรงจำทางประวัติศาสตร์ และความแตกต่างทางวัฒนธรรมแล้ว สิ่งที่มีส่วนสำคัญในการหล่อหลอมให้รัฐไทยมีความรู้สึกหวาดระแวงต่อแรงงานพม่าอีกประการหนึ่งก็คือพฤติกรรมของแรงงานพม่าที่เข้ามาทำงานตามพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทยในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมการค้าอาชญากรรมของแรงงานพม่าในรูปแบบต่างๆ ซึ่งได้ส่งผลให้ภาพของแรงงานพม่าที่เลวร้ายอยู่แล้วยิ่งเลวร้ายมากขึ้นไปอีก พฤติกรรม

ของแรงงานพม่าเพียงไม่กี่คนนี่จึงมีส่วนสำคัญที่นำไปสู่ความหวาดระแวงต่อแรงงานพม่าที่เหลือทั้งหมด

โดยทั่วไปแล้ว แรงงานพม่าที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยส่วนใหญ่ต้องการอยู่อย่างสันติและมีความเป็นมิตร ไมตรี (มติชน 23 มกราคม 2548, 8) โดยส่วนใหญ่มุ่งตั้งหน้าตั้งตาทำงานเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและเก็บเงินส่งกลับไปยังบ้านเกิด กระนั้นก็ดี เราคงไม่อาจปฏิเสธได้ว่าแรงงานพม่าจำนวนหนึ่งได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ดังที่ปรากฏให้เห็นตามสื่อต่างๆ อยู่บ่อยครั้ง ไม่ว่าจะเป็น การฉ้อโกงชิงรางวัล การปล้นทรัพย์ การทะเลาะวิวาท การทำร้ายร่างกาย การค้ายาเสพติด การฆาตกรรม ตลอดจนอาชญากรรมสะเทือนขวัญอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเหตุการณ์ฆาตกรรมที่มีแรงงานพม่าเป็นผู้กระทำ เช่น กรณีลูกจ้างพม่าฆาตกรรมนายจ้างอย่างโหดร้ายทารุณ การลวงหญิงไทยไปข่มขืนแล้วฆ่า การทำร้ายร่างกาย การฆ่าชิงทรัพย์นายจ้าง ฯลฯ นอกจากนี้ยังพบพฤติกรรมของแรงงานพม่ากรณีตีมีสุราเมาและอาละวาดอยู่เป็นประจำ ซึ่งการตีมีสุราจนเมามายของแรงงานพม่าเหล่านี้ยังเป็นสาเหตุของการเกิดอาชญากรรมประเภทต่างๆ ตามมาจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นการทะเลาะวิวาท การข่มขืน กระทำชำเรา และการฆาตกรรม เป็นต้น (กองวิจัยและพัฒนา สำนักงานแผนงานและงบประมาณ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ 2544, 3)

กล่าวได้ว่า พฤติกรรมของแรงงานพม่าเพียงส่วนน้อยในสังคมไทยมีส่วนสำคัญในการสร้างความรู้สึกหวาดระแวงต่อแรงงานพม่าที่ทำงานอยู่ในประเทศไทยโดยรวม ขณะเดียวกันการที่แรงงานพม่าส่วนใหญ่เป็นผู้ถูกลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย เมื่อก่อเหตุแล้วก็มีกหลบหนีหายไปอย่างไร้ร่องรอยและไม่มีหลักฐานอันเป็นประโยชน์ในการติดตามจับกุมได้ ทำให้แรงงานเหล่านี้ถูกเข้าใจว่าสามารถลุกขึ้นมาก่อเหตุอาชญากรรมได้ทุกเมื่อ (ชุตินา ชันเจริญ, “มองต่างมุม: แรงงานพม่า” กรุงเทพธุรกิจ 15 เมษายน 2551, จ4; เดลินิวส์ 14 เมษายน 2540, 2) ยังมีข่าวอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับแรงงานพม่าที่ยังตอกย้ำให้เกิดความรู้สึกหวาดระแวงแรงงานพม่ามากขึ้น ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วคนพม่าก็เหมือนชนชาติอื่นๆ ที่มีทั้งคนดีและคนเลว โดยแม้ว่าแรงงานพม่าที่ก่อเหตุจะเป็นเพียงส่วนน้อยนิดของแรงงานพม่าที่มีอยู่ในประเทศไทยทั้งหมด แต่การกระทำของแรงงานพม่าเพียงไม่กี่คนร่วมกับการนำเสนอข่าวของสื่อที่เกี่ยวข้องกับแรงงานพม่าในด้านลบอย่างต่อเนื่องก็ส่งผลทำให้คนในสังคมรวมทั้งบุคลากรในภาครัฐเกิดความรู้สึกไม่ไว้วางใจแรงงานพม่าอย่างมาก

เมื่อภาพของแรงงานพม่าโดยรวมถูกวาดให้มีความเชื่อมโยงกับการก่อเหตุอาชญากรรม ภาพของแรงงานพม่าในสายตาของคนส่วนใหญ่จึงดูไม่น่าไว้วางใจ เนื่องด้วยแรงงานเหล่านี้ได้ถูกทำให้กลายเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงต้นเหตุแห่งอาชญากรรมทั้งปวงที่อาจเกิดขึ้นในสังคม แรงงานพม่าส่วนใหญ่ที่ได้มีพฤติกรรมดังกล่าวจึงต้องจำใจยอมรับเมื่อต้องถูกมองด้วยสายตาที่เต็มไปด้วยความหวาดระแวง และแม้ว่าพวกเขาจะต้องรู้สึกอึดอัดที่ถูกจ้องมองด้วยสายตาเช่นนั้น แต่พวกเขาก็ไม่มีทางเลือกอื่นใดที่ดีไปกว่าการก้มหน้าก้มตายอมรับในชะตากรรมของตนเองต่อไป

5. ความวิตกกังวลของผู้นำ

ความวิตกกังวลของผู้นำประเทศเป็นปัจจัยที่เป็นผลมาจากปัจจัยอื่นๆ ข้างต้น กล่าวคือ การที่ผู้นำประเทศจะเกิดความรู้สึกเป็นกังวลต่อความมั่นคงของรัฐอันมีต้นเหตุมาจากแรงงานพม่าได้ จะต้องมีการตั้งข้อสังเกตถึงเหตุการณ์ในปัจจุบันร่วมกับประสบการณ์ที่เคยได้รับในอดีต วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ตลอดจนพฤติกรรมของแรงงานพม่าที่มีอยู่ในประเทศไทยก่อน เมื่อข้อสังเกตในปัจจัยต่างๆ ดังกล่าวมีน้ำหนักมากพอ ความวิตกกังวลของผู้นำที่มีต่อแรงงานพม่าในฐานะภัยคุกคามก็必将มีความชัดเจนตามไปด้วย

กล่าวได้ว่าความคลางแคลงใจที่มีต่อจำนวนแรงงานพม่าที่แท้จริง ตลอดจนอคติทางชาติพันธุ์ซึ่งเป็นผลมาจากความทรงจำเกี่ยวกับพม่าในอดีต รวมไปถึงพฤติกรรมที่ทำให้เกิดความหวาดระแวงของแรงงานพม่า และความแตกต่างทางวัฒนธรรมของทั้งสองชนชาติล้วนมีส่วนในการกระตุ้นให้ผู้นำของรัฐไทยยิ่งมองแรงงานเหล่านี้ด้วยความสงสัยและไม่ไว้วางใจ นำไปสู่ความรู้สึกหวาดระแวงต่อพฤติกรรมของแรงงานพม่าในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยแม้จะได้มีการยอมรับ

ในข้อเท็จจริงที่ว่าแรงงานพม่ามีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นการเติบโตของภาคเศรษฐกิจและมีการเปิดทางให้แรงงานเหล่านี้เข้ามาทำงานในกิจการที่มีการขาดแคลนแรงงานมาโดยตลอด แต่ความวิตกกังวลของผู้นำไทยต่อแรงงานพม่าก็ยังคงปรากฏให้เห็นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความวิตกกังวลเกี่ยวกับจำนวนแรงงานพม่าที่แท้จริงซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อความสามารถของรัฐในการควบคุมดูแลแรงงานต่างด้าวทั้งหมดที่มีอยู่ในประเทศ ดังจะเห็นได้จากความพยายามของภาครัฐไทยในการเปิดให้มีการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวครั้งแล้วครั้งเล่า นับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2535 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2554) ทั้งนี้ก็เพื่อให้ทราบถึงจำนวนแรงงานพม่าและแรงงานข้ามชาติจากประเทศอื่น ๆ ที่มีอยู่จริงในประเทศ ทว่าความพยายามดังกล่าวกลับไม่ได้ผลมากนัก เนื่องจากแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่โดยเฉพาะแรงงานพม่ามิได้เห็นว่ากรจดทะเบียนแรงงานอย่างถูกต้องตามกฎหมายจะให้ประโยชน์กับตนเอง ขณะเดียวกันการเปิดให้จดทะเบียนของภาครัฐไทยยังคงประสบปัญหาอยู่มาก ไม่ว่าจะเป็นระบบการจดทะเบียนที่ยังไม่มีประสิทธิภาพมากพอ ช่วงระยะเวลาที่เปิดให้จดทะเบียนสั้นเกินไป อีกทั้งยังมีปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพิสูจน์สัญชาติซึ่งต้องใช้ระยะเวลาดำเนินการนานเนื่องจากต้องอาศัยความร่วมมือจากรัฐบาลพม่าที่เป็นประเทศต้นทางของแรงงานด้วย

อย่างไรก็ตาม นอกเหนือไปจากจำนวนที่แท้จริงของแรงงานพม่าในประเทศแล้ว สิ่งทีผู้นำของไทยมีความวิตกกังวลมากที่สุดก็คือปัญหาต่างๆที่เกิดจากการทะลักเข้ามาทำงานของแรงงานพม่าในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ตลอดจนปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยยังมีแรงงานพม่าเพิ่มขึ้นมากเท่าใด ความวิตกกังวลที่มีต่อปัญหาต่างๆที่อาจเกิดจากแรงงานพม่าก็มีมากขึ้นเท่านั้น ความวิตกกังวลต่อสถานการณ์แรงงานพม่าในประเทศของผู้นำไทยที่เกิดขึ้นจึงนำมาสู่การมองแรงงานพม่าในฐานะภัยคุกคาม ซึ่งมุมมองดังกล่าวย่อมถูกเจือปนไปด้วยความรู้สึกสงสัยและไม่ไว้วางใจเป็นที่มาของความหวาดระแวงที่มีต่อแรงงานพม่าอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ดังสะท้อนจากการให้สัมภาษณ์ของ นายชวน หลีกภัย ผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในช่วงระหว่างวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ.2540 – 2549 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544

“...ตามปกติแรงงานที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายก็ต้องผลักดันออกไป มิฉะนั้นก็จะเป็นปัญหาในวันข้างหน้า ทั้งปัญหาสาธารณสุข ปัญหาอาชญากรรม และปัญหาสังคม...” (แนวหน้า 26 เมษายน 2541, 2)

ขณะเดียวกัน นายกร ทัพพะรังสี รองนายกรัฐมนตรีภายใต้รัฐบาลนายชวน หลีกภัย (พ.ศ.2540-2544) ก็ให้สัมภาษณ์แก่สื่อมวลชนถึงปัญหาแรงงานข้ามชาติซึ่งประกอบไปด้วยแรงงานพม่าเป็นส่วนใหญ่ว่า

“ปัญหาแรงงานต่างด้าว ถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญและน่าเป็นห่วงอย่างมาก หากผลักดันไม่สำเร็จจะเกิดปัญหาบานปลาย ทั้งปัญหาเศรษฐกิจ อาชญากรรม สาธารณสุข และความมั่นคง” (มติชน 4 มิถุนายน 2542, 16)

นอกจากนี้ นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมภายใต้รัฐบาลนายชวน หลีกภัย (พ.ศ.2540-2544) ยังได้แสดงความวิตกกังวลเกี่ยวกับปัญหาแรงงานพม่า ดังข้อความต่อไปนี้

“...อย่างประเทศเราก็น่าห่วง ทุกวันนี้มีการตั้งหมู่บ้านแถวสมุทรสาคร แม้ตำรวจเข้าไปตรวจก็ถูกตีตายก็จับตัวไม่ได้ไม่รู้ใครเข้าไปแล้ว...ทุกวันนี้ไม่รู้ใครอยู่ที่ไหน มันไม่บอกชื่อจริงด้วย บัตรประชาชนก็ไม่มี น่ากลัวจริงๆ...” (แนวหน้า 22 พฤษภาคม 2541, 17)

สรุปและอภิปรายผล

ความหวาดระแวงที่รัฐไทยมีต่อแรงงานพม่าเป็นเหตุการณ์สำคัญที่ทำให้มุมมองของรัฐไทยต่อแรงงานพม่ามีความแตกต่างจากมุมมองต่อแรงงานจากรัฐเพื่อนบ้านอื่น การที่รัฐไทยมองแรงงานพม่าในฐานะภัยคุกคามต่อความมั่นคงของรัฐจึงเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากความหวาดระแวงของรัฐไทย ซึ่งในที่สุดแล้วได้นำไปสู่กระบวนการกำหนดให้แรงงานพม่ากลายเป็นปัญหาความมั่นคงขึ้นมา โดยความหวาดระแวงที่เจือปนอยู่ในมุมมองต่อแรงงานพม่าของบุคลากรในภาครัฐไทยนั้นมีรากฐานมาจากปัจจัยห้าประการด้วยกัน คือ เหตุการณ์ในปัจจุบัน ความทรงจำทางประวัติศาสตร์ ความแตกต่างทางวัฒนธรรม พฤติกรรมของแรงงานพม่า และทัศนคติต่อภัยคุกคามของผู้นำ ซึ่งปัจจัยทั้งห้าประการนี้ได้บ่มเพาะความรู้สึกหวาดระแวงที่มีต่อแรงงานพม่ากระทั่งพัฒนาไปสู่ทัศนคติในการมองว่าแรงงานพม่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของรัฐไทยในที่สุด

ทั้งนี้ กล่าวได้ว่าในบรรดาห้าปัจจัยที่ทำให้เกิดความหวาดระแวงต่อแรงงานพม่า ความวิตกกังวลของผู้นำรัฐถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุด เพราะเมื่อใดก็ตามเมื่อผู้นำรัฐมีความวิตกกังวลต่อปัญหาใดปัญหาหนึ่ง ปัญหา นั้นๆ ก็จะถูกทำให้กลายเป็นประเด็นทางการเมือง (politicization) ซึ่งอาจถูกพัฒนาให้กลายเป็นประเด็นทางด้านความมั่นคง (securitization) ได้ในที่สุด ดังเช่นกรณีของแรงงานพม่าในประเทศไทย กระนั้นก็ดี เมื่อพิจารณาจากเหตุการณ์ในปัจจุบัน ความทรงจำทางประวัติศาสตร์ที่ไทยมีต่อพม่า ความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ตลอดจนพฤติกรรมของแรงงานพม่า และความวิตกกังวลของผู้นำไทยแล้ว จะเห็นได้ว่าปัจจัยทั้งห้าประการเหล่านี้ล้วนมีส่วนในการหล่อหลอมให้รัฐไทยเกิดความหวาดระแวงต่อแรงงานพม่าอย่างไม่เคยเกิดขึ้นกับรัฐเพื่อนบ้านอื่น แรงงานพม่าจึงได้รับการกล่าวถึงในฐานะภัยคุกคามต่อความมั่นคงของรัฐไทย แม้ว่าในความเป็นจริงแล้วยังคงเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ว่าตกลงแล้วแรงงานพม่ามีสถานภาพเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของรัฐไทยหรือไม่ แต่ไม่ว่าข้อเท็จจริงจะเป็นอย่างไร คำตอบซึ่งเป็นผลผลิตของเมล็ดพันธุ์แห่งความหวาดระแวงต่อผู้คนที่ขึ้นชื่อว่ามีมาจากรัฐพม่าก็อาจถูกกำหนดไว้เรียบร้อยแล้ว

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาพบว่าทัศนคติต่อแรงงานพม่าในฐานะภัยคุกคามที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทของสังคมไทยนั้นเกิดจากความหวาดระแวงที่รัฐไทยมีต่อแรงงานพม่าเป็นสำคัญ กระนั้นก็ดี ผู้วิจัยเห็นว่าทัศนคติของรัฐไทยต่อแรงงานพม่าในฐานะภัยคุกคามนั้นมิได้มีสาเหตุมาจากความหวาดระแวงเพียงอย่างเดียว สิ่งที่เราควรจะต้องทำความเข้าใจอีกประการหนึ่งก็คืออุดมการณ์ชาตินิยมที่เกิดขึ้นในรัฐไทยด้วย เนื่องจากอุดมการณ์ชาตินิยมที่รัฐไทยมีต่อพม่านั้นมีผลอย่างมากต่อมุมมองที่รัฐไทยมีต่อแรงงานพม่าในปัจจุบัน โดยจะเห็นได้ว่าเมื่ออุดมการณ์ชาตินิยมทำงานร่วมกับความรู้สึกหวาดระแวงที่รัฐไทยมีต่อพม่า สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือปรากฏการณ์ที่รัฐไทยมองพม่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของรัฐ และนำไปสู่การทำให้ประเด็นแรงงานข้ามชาติดังกล่าวกลายเป็นปัญหาความมั่นคงในที่สุด (securitization of migrant workers)

เอกสารอ้างอิง

- กองวิจัยและพัฒนา สำนักงานแผนงานและงบประมาณ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. 2544. **อาชญากรรมที่เกิดจากแรงงานต่างด้าว: ศึกษากรณีจังหวัดสมุทรสาครและระนอง**. กรุงเทพฯ: กองวิจัยและพัฒนา สำนักงานแผนงานและงบประมาณ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ.
- กาญจนา เทียนลาย และธีรณรงค์ สกุศลศรี. 2555. **ประชากรชายขอบ: มุมมองในเชิงจำนวนและการกระจาย**. ใน เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติประจำปีเรื่องประชากรและสังคม ครั้งที่ 8 พ.ศ. 2555 โรงแรมรอยัลริเวอร์ กรุงเทพมหานคร.

เอกสารอ้างอิง

- กฤตยา อาชวนิจกุล และคณะ. 2540. **บทสังเคราะห์สถานการณ์คนข้ามชาติและทางเลือกนโยบายการนำเข้าแรงงานข้ามชาติของประเทศไทย**. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กฤตยา อาชวนิจกุล และคณะ. 2547. **คนต่างด้าวในประเทศไทยคือใครบ้าง มีจำนวนเท่าไร ระบบฐานข้อมูลแบบไหนคือคำตอบ**. พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กฤตยา อาชวนิจกุล และพันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร. 2548. **คำถามและข้อท้าทายต่อนโยบายรัฐไทยในมิติสุขภาพและสิทธิของแรงงานข้ามชาติ**. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชิน เมี้ยว ชิต. 2545. **หลากสีเมืองพม่า (Colorful Myanmar)**. แปลโดย หอม คลายานนท์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โครงการอาณานิคมศึกษา 5 ภูมิภาค.
- ประวิทย์ เคียงผล. 2551. **การพัฒนาารูปแบบการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวเข้าเมืองผิดกฎหมายโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ กรณีศึกษา: พม่า ลาว กัมพูชา**. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- เมธินี รัตนสาร. 2551. **มาตรการในการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายในประเทศไทยด้านเศรษฐกิจสังคม และความมั่นคง**. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมพงษ์ สระแก้ว. 2548. **แรงงานข้ามชาติสมุทรสาครกับสภาพการณ์การดำรงอยู่ การบริหารคุ้มครองในมิติมุมมองของสังคมไทยด้านความมั่นคงของมนุษย์. เอกสารเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน (LPN)**. เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่.
- สุกัญญา เบนเนต. 2549. **การสร้างอัตลักษณ์ของคอนมูยย้ายถิ่น: ศึกษากรณีแรงงานข้ามชาติในจังหวัดสมุทรสาคร**. วิทยานิพนธ์มนุษยวิทยามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิทย์ ตราสุวรรณ. บรรณาธิการ. 2555. **หนังสือหนึ่งในประชาคมอาเซียน: ชุดประเทศพม่า**. กรุงเทพฯ: ฝ่ายวิชาการเจเนซิส มีเดียคอม.
- สุภางค์ จันทวานิช. 2550. **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนทร ชุตินทรานนท์. 2555. **พม่ารบไทย**, พิมพ์ครั้งที่ 10, กรุงเทพฯ: มติชน.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. 2543. **ทัศนะนอกกรีต: สังคม-วัฒนธรรม ปัจจุบันผันแปร**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- Amporn Jiattikorn. 2007. **Living on Both Sides of the Border**. Chiang Mai: RCSD Working Paper Series No.7, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University.
- Cohen Raymond. 1979. **Threat perception in international crisis**. London: The University of Wisconsin Press.
- David J. Singer. 1958. Threat-Perception and the armament tension dilemma. **Journal of Conflict Resolution**. 2, 1: 90-105.

แหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

- คุยกับอดีต เกิดมงคล ว่าด้วยชะตากรรมแรงงานข้ามชาติในไทย. **ประชาไท**. 15 กรกฎาคม 2555.
ออนไลน์. <http://www.prachathai3.info/journal/2012/07/41569> (13 พฤศจิกายน 2555).
- ธนาช เดชพาวุฒิกุล. 2551. **แรงงานต่างด้าวและความหวาดระแวงของไทย**. **กรุงเทพธุรกิจ**. 24 เมษายน 2551.
ออนไลน์. <http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2008q2/2008april24p2.htm> (6 ธันวาคม 2554).

เอกสารอ้างอิง

ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์

ชุดิมา ชื่นเจริญ. 2551.มองต่างมุม: แรงงานพม่า. *กรุงเทพธุรกิจ*. 15 เมษายน 2551. หน้า จ4.

เดลินิวส์. 14 เมษายน 2540, หน้า 2.

แนวหน้า. 26 เมษายน 2541, หน้า 2.

มติชน. 4 มิถุนายน 2542, หน้า 16.

แนวหน้า. 22 พฤษภาคม 2541, หน้า 17.

ข่าวสด. 6 กรกฎาคม. 2441, หน้า 3.

มติชน. 23 มกราคม 2548, หน้า 8.